

ISSN 2076-1554

Гілея
Науковий вісник

Історичні науки

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська Академія Наук
Видавництво «Гілея»

Гілея

Науковий вісник

Випуск 162 (№ 5).
Ч. 1. Історичні науки

Київ – 2021

УДК 124

Гай-Нижник П. П.,
доктор історичних наук, заступник директора,
Науково-дослідний інститут українознавства
Міністерство освіти і науки України (Україна, Київ),
e-mail: Hai-Nyzhnyk@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8912-8398>

МАЄТКОВІ ТА МІСЬКІ ВОЛОДІННЯ СКОРОПАДСЬКИХ (ДО ПИТАННЯ ПРО НЕРУХОМУ ВЛАСНІСТЬ СІМ'Ї П. СКОРОПАДСЬКОГО У ПЕРЕДРЕВОЛЮЦІЙНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ)

У статті досліджено і вказано маєткові та міські володіння сім'ї Скоропадських у передреволюційній Російській імперії, значна частина яких раніше не згадувалась у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Зазначено на нерухомій власності Павла та Олександри Скоропадських на теренах дореволюційних Росії та України, а також у містах Санкт-Петербург, Москва, Київ та Орьол. Встановлено маєтності Скоропадських у Чернігівській, Полтавській, Вятській, Костромській і Нижньогородській губерніях Російської імперії.

Ключові слова: Скоропадські, Скоропадський, маєткова власність, нерухомість

В українській і зарубіжній історіографії життєпису П. Скоропадського та його сім'ї доволі поширеними є відомості про володіння цією родиною маєтками в українських селах Полошки та Тростянець.

Маєток Скоропадських Тростянець

Так, зокрема, загальновідомим є те, що сам Павло Скоропадський у дитинстві часто проводив літо у родовому маєтку Тростянець на Полтавщині [4; 8]. Власне, маєток Тростянець у Полтавській губернії (сучасна південно-східна частина Чернігівської обл.) тоді знаходився десь у 40 км від міста Прилуки та у 18 км від станції Рубанка, що розташовувалася по залізничній смузі Лібава–Ромни. Маєток був обширом у 2 тис. 800 десятин в основному прекрасної пахотної землі. Загалом же, тростянецький маєток містився у сприятливих для розвитку деревної рослинності кліматичних умовах (навколо нього простягалися лісозахисні смуги площею близько 350 га). Саме тут Іван Михайлович Скоропадський (дід П. Скоропадського), що був пристрасним любителем природи, й створив величезний дендропарк, площа якого нині становить 204,7 га (загальна водна поверхня парку перевищувала 10 га). Решта обраних теренів використовувалась як сільськогосподарські угіддя. Там же у 1833 р. поблизу струмка Тростянець, що був використаний для створення системи ставків, було

зведено садибу, яка включала великий дерев'яний будинок з вежами та чотири флігелі.

Садиба Скоропадських у Тростянці
(світлина від Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського)

Після одруження на Олександрі Дурново, Павло Скоропадський майже щоліта привозив своїх дітей Петра, Марію, Єлизавету та Данила на відпочинок не лише до родинного маєтку у Тростянець на тогочасній Полтавщині, але й до Полошок на Чернігівщині. Центральні ворота маєтку у Полошках, які досі збереглися, прикрашали елементи гербу Скоропадських – три срібні стріли перев'язані стрічкою. Полошки розташовувалися на відстані 5 км від Глухова, а земля маєткова була цінною завдяки покладам надр каолінового глинозему. Саме з цього каоліну послуговувалися для виготовлення виробів на заводі славнозвісної Волокитинської порцелянової мануфактури. Частина родовищ Полошок належала селянському товариству, яке у власний спосіб розпоряджалося прибутками від видобутку. Про видобуток глини, її призначення та побут селян і причини їх бідності, П. Скоропадський, зокрема, розповідав у своїх спогадах «Моє дитинство на Україні». «Видобувалося... щорічно 100.000 – 120.000 пудів каоліну. Весь він розхапувався російськими порцеляновими і фаянсовими заводами. В останні роки Кузнецовські заводи стали майже винятковими покупцями полошковської глини. Глина ця в більшій своїй частині належала нам, але були ще ділянки глиняної землі, які належали дрібним власникам і селянським товариствам. Не в образі сказано старому російському уряду, але не можна було не обурюватися, спостерігаючи за життям селян у Полошках. Здавалося, що селяни ці, заробляючи при видобутку глини щорічно більш 150.000 рублів, маючи й свої власні ділянки глини, повинні були б являти собою заможних людей. Насправді це були найбідніші селяни з усіх селян, з якими мені доводилося стикатися у своїх маєтках. Причина – пияцтво. Ми неодноразово зверталися до уряду з клопотаннями про те, щоби винарна Полошковська лавка була б у Полошках закрита. Чинovníки неодноразово відповідали нам, що лавку цю ні в якому разі не можна закрити, оскільки вона у всій губернії приносить найбільший прибуток урядові» [5, с. 516].

Марія, Єлизавета та Данило Скоропадські з вихователкою Марією Піотух (у центрі) у родинному маєтку Скоропадських у с. Полошки (нині – Сумська обл.), 1910 р. [6, с. 428]

Окрім цих сіл та теренів П. Скоропадському належали також маєтки Ярошівка й Восківці в Прилуцькому повіті та Дунаєць і Кубарово у Глухівському повіті на Чернігівщині [1; 2]. Кубарово було приблизно у 20 км від Глухова, а сам маєток загалом мав площу близько 2 тис. 200 десятин (з них –десь коло 1 тис. 400 десятин лісу) та горілчаний завод у ньому, а Дунаєць розташовувався в 11 км від Глухова й сягав 1 тис. 400 десятин, більшу частину якого склали листяні ліси, решту – луги гарної пахотної землі.

Був також у Скоропадських й маєток Чутово (нині – с.м.т. Чутове) у Полтавській губ. при ст. Скороходово, що лежала по залізниці Харків–Полтава. Маєтність мала 20 тис. десятин землі з цукровим заводом (Павлівський завод). Належала вона, щоправда, доньці Скоропадських Марії (раніше – тестю П. Скоропадського П. Дурново), а пожиттєве право користування нею мала вдова брата Олександри Скоропадської.

Мали Скоропадські на час революційних подій в Росії та Україні також у власності й міську нерухомість, зокрема: кам'яний дім у Києві, що був розташований на Подолі на розі Олександрівської та Андріївської вулиць і значився під № 38/8).

Скоропадським (як придане нареченої після весілля) належав також дім у центрі тогочасної другої російської столиці – Москви. Будинок розташовувався на розі Нікітської алеї та вул. Коломної.

У власності О. Скоропадської були й три будинки у центрі Орла, навпроти ратуші. У цих будинках містилися найкращий готель міста, великий магазин, товарні склади і квартири. В одному з них вона з дітьми зупинялася у 1918 р. під час переїзду з більшовицького Петрограда до Української Держави, де нещодавно гетьманом став її чоловік.

У володінні дружини П. Скоропадського Олександри (у дівочтві – Дурново) був й величезний дім у Санкт-Петербурзі на елітній Англійській Набережній, № 16 (а від вул. Галерної, № 15) вздовж р. Неви, що мав 60 кімнат, а також стайні, гаражі, сараї та приміщення для прислуги.

Вона також була власницею великого барського дому в Охті у тому ж таки Санкт-Петербурзі на

Полостровській набережній, 17 (т. зв. «дача Дурново»), до якого належали: невеликий дім, три будинки, що здавалися в оренду, лазня та при ньому іще в межах міста великий парк, площею у 24 десятини. Садиба у стилі італійського палаццо була розташована вздовж правого берега р. Неви аж до впадіння до неї р. Охти. У цьому садибному комплексі О. Скоропадська провела майже усе своє дитинство. З нього ж вона у 1918 р. разом з дітьми виїхала до Києва, після проголошення П. Скоропадського гетьманом України.

Барський дім (дача Дурново) у Санкт-Петербурзі (світлина 1880 р.)

О. Скоропадській належало також кілька маєтків у Росії. Серед них, зокрема, Успенське – лісовий маєток у Вятській губернії Яранського повіту, що поблизу м. Царевозанчурск обширом приблизно у 11 тис. десятин лісу та лісовий маєток Піщуг-Нікольське (Піщуг чи Піщуг марійською означає «липова сторона») у Костромській губернії Вятлужського повіту, що розташовувався у 75 км від м. Шарай при Північній залізниці та у в 365 км на північний схід від Костроми і мав 25 тис. десятин переважно хвойного лісу, поблизу до сплавної притоки Волги.

Краєзнавчий музей у с. Піщуги Костромської обл. РФ (2012 р.)

У дитячі роки О. Скоропадська часто відвідувала родинний маєток у с. Дмитровка Саратовської губернії. Цей маєток вона також отримала у придане, але після заміжжя за П. Скоропадським, молодята продали його [7]. У Нижньогородській губернії

О. Скоропадська володіла лісовим маєтком Теплово-Соконское з 18 тис. десятин в Ардатовському повіті, а також Коврово-Сеняковським маєтком у Семьоновському повіті у 38 км від Нижнього Новгорода й в 11 км від ст. Уткіно, що по залізниці Нижній Новгород – Котельнич. Маєтність мала 4 тис. 400 десятин під ліс та 1 тис. 120 десятин луку при річці Волзі [3].

Отже, такі маєтності та міську нерухомість Павло Скоропадський отримав у власність після смерті матері та з одруженням на Олександрі Дурново, які єдині доньці у придане віддав батько, й таким чином став одним з найбагатших людей в Російській імперії. Саме ці міські об'єкти та сільські маєтності й робили Скоропадських однією з найзаможніших родин тогочасної російської верхівки і склали особисту нерухому власність сім'ї ген. П. Скоропадського в Росії та Україні напередодні революційних подій 1917 р. в Російській імперії.

Список використаних джерел

1. Гай-Нижник П. Гетьманіч Данило Скоропадський (1904–1957). До історії встановлення старшинства в Гетьманському Роді та спадкоємства в українському монархічному рухові. Київська старовина, 2002, № 4, с. 110–125.
2. Гай-Нижник П. Марія та Лізавета Скоропадські: нариси до історії українського Гетьманського руху. Київська старовина, 2006, № 2, с. 159–167.
3. ГДА СЗР України, ф. 1, спр. 7078, т. 1, арк. 93–94.
4. Ott-Skoropadska O., Gaj-Nizhnyk P., Pavlo Skoropadskyi: коротка хроніка життя (1873–1945). Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. Київ, Філадельфія, 1995, с. 35–43;
5. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 року. Київ: Темпора, 2019, 756 с.
6. Скоропадські: Родинний альбом. Кн. 1. Київ: Темпора, 2014, 504 с.
7. ЦДІАК України, ф. 1219, оп. 1, спр. 547.
8. Ott-Skoropadska Olena, Haj-Nyžnyk Pavlo. Pavlo Skoropadskyj – Kurze Chronik seines Lebens (1973–1945). Pavlo Skoropadskyi: Erinnerungen 1917 Bis 1918. Stuttgart: Steiner, 1999, s. 365–373.

References

1. Hai-Nyzhnyk P. Hetmanych Danylo Skoropadskyi (1904–1957). Do istorii vstanovlennia starshynstva v Hetmanskomu Rodi ta spadkoiemstva v ukrainskomu monarkhichnomu rukhovi. Kyivska starovyina, 2002, № 4, s. 110–125.
2. Hai-Nyzhnyk P. Mariia ta Lizaveta Skoropadski: narysy do istorii ukrainskoho Hetmanskooho rukhu. Kyivska starovyina, 2006, № 2, s. 159–167.
3. HDA SZR Ukrainy, f. 1, spr. 7078, t. 1, ark. 93–94.
4. Ott-Skoropadska O., Hai-Nyzhnyk P. Pavlo Skoropadskyi: kortotka khronika zhytтя (1873–1945). Skoropadskyi P. Spohady. Kynets 1917 – hruden 1918. Kyiv, Filadelfiia, 1995, s. 35–43.
5. Skoropadskyi P. Spomyuny: kynets 1917 – hruden 1918 roku. Kyiv: Tempora, 2019, 756 s.
6. Skoropadski: Rodynnyi albom. Kn. 1. Kyiv: Tempora, 2014, 504 s.
7. TsDI AK Ukrainy, f. 1219, op. 1, spr. 547.
8. Ott-Skoropadska Olena, Haj-Nyžnyk Pavlo. Pavlo Skoropadskyj – Kurze Chronik seines Lebens (1973–1945). Pavlo Skoropadskyi: Erinnerungen 1917 Bis 1918. Stuttgart: Steiner, 1999, s. 365–373.

Hai-Nyzhnyk P. P., Doctor of History, Deputy Director, Scientific Research Institute of Ukrainian Studies, Ministry of Education and Science of Ukraine (Ukraine, Kyiv), e-mail: Hai-Nyzhnyk@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8912-8398>

PROPERTIES AND URBAN PROPERTIES OF SKOROPADSKY (ON THE QUESTION OF REAL ESTATE PROPERTY OF P. SKOROPADSKY'S FAMILY IN PRE-REVOLUTIONARY RUSSIAN EMPIRE)

The article examines and lists the estates and city estates of the Skoropadsky family in the pre-revolutionary Russian Empire, which were not previously mentioned in domestic and foreign historiography. It is mentioned on the real estate of Pavel and Alexandra Skoropadsky in pre-revolutionary Russia and Ukraine, as well as in the cities of St. Petersburg, Moscow, Kyiv and Oryol. The Skoropadsky estates were established in the Chernihiv, Poltava, Vyatka, Kostroma, and Nizhny Novgorod provinces of the Russian Empire.

Keywords: Skoropadsky, Skoropadsky, property, real estate, luxury property

* * *

УДК 902

Гекчен Аджар,
студент, Нахчыванское отделение
Национальная Академия наук Азербайджана
(Азербайджан, Нахчыван),
e-mail: acargkcn20@gmail.com

ОДНОТИПНЫЕ КЕРАМИЧЕСКИЕ ИЗДЕЛИЯ НАХЧЫВАНА И ВОСТОЧНОЙ АНАТОЛИИ

Несмотря на то, что керамические изделия Нахчывана и Восточной Анатолии имеют общие особенности по форме и орнаментации, однако исследования показывают, что в эпоху позднего неолита на территории Нахчывана и Восточной Анатолии существовали разные культуры. Несомненно, что определенная часть керамики Тюлинтепе и Норшунтепе, которые представлены темной лощеной керамикой, развита на почве культуры неолита и раннего энеолита региона. Орнаментации в виде сосковидных выступов и рельефных поясов также известны из эпохи неолита. В этом отношении позднеэнеолитическая керамика Нахчывана также связана с керамикой поселения Кюльтепе I. Эти факты показывают, что культура эпохи позднего неолита Нахчывана развивалась на местной почве. На этой основе можно сделать вывод, что культура эпохи позднего неолита Нахчывана и Восточной Анатолии генетически не связаны друг с другом, а общие особенности появились на основе взаимоотношений этих двух регионов.

Ключевые слова: Нахчыван, Восточная Анатолия, поздний энеолит, Овчулартепе, керамика.

Археологическими исследованиями на керамических изделиях Восточной Анатолии и Нахчывана прослежены некоторые общие особенности. Несмотря на то, что по форме керамические изделия обоих регионов отличаются друг от друга, но между тем они имеют определенные общие сходства. Это особенно прослеживается на керамических изделиях поселений Овчулартепе и Норшунтепе. В этом отношении на керамике Овчулартепе и Норшунтепе встречаются одинаковые керамические изделия, которые сходны по форме и функциональному назначению. Общность прослеживается и по форме, и по их орнаментации.

К таким керамическим изделиям относятся мангалы которые использовались для выпечки хлеба [9, рис. 6, 5-6]. Подобные изделия, выявленные из Овчулартепе и Норшунтепе по форме почти идентичные. Они имеют округлую форму с выступающим наверху краем венчика. Край венчика изделий орнаментирован осечками.

Среди однотипных керамических изделий привлекают внимание также подставки, которые имеют квадратную форму (Рис. 1, 1-2). Подобные подставки на поселении Овчулартепе известны из I периода, а в Норшунтепе из I и III периодов. По сведению К. Маро